

## БӨЛІМ: ДЕФЕКТОЛОГИЯ

## НАШАР ЕСТИТІН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҰСАҚ МОТОРИКАСЫН ДАМУЫ КЕЗІНДЕ ҚҰММЕН ТАНЫСУҒА АРНАЛҒАН ОЙЫНДАР МЕН ЖАТТЫҒУЛАР ЖИЫНЫ

ЖАРИЯЛАНДЫ  
06.02.2023СІЛТЕМЕ  
<https://bilimger.kz/131221/>

Айдарқұлова Азиза, Каипова Жанат

Құм терапиясы (Sandplay) бүгінде әлеуметтік жұмыс тәжірибесінде кең таралған, бұл қызықты әдіс балалармен және ересектермен жұмыс жасауда қолданылады.

Нашар еститін балалардың бейнелеу және құрастыру іс-әрекетінің мақсатты бағытталған нәтижеге жетуі баланың эстетикалық және танымдық жақтарының дамуына жағдайлар жасайды. Онда балалар сурет салу, жапсыру, аппликация және құрастыру арқылы үйренеді. Мұндағы маңызды нәрсе балалардың сенсорлық дамуы болып табылады. Үйрену барысында балалар көру арқылы, тактильді қимыл-қозғалыс және қозғалыс арқылы сенсорлық моториканы дамытады. Бейнелеу әрекеті есту қабілеті бұзылған балалардың эстетикалық тәрбиесінің оңтайлы әдістерінің бірі.

Есту қабілеті зақымдалған балалар үшін сөйлеудің дамымауы тән (сөйлеудің баяу дамуы көбінесе моториканың әлсіз дамуының көрінісі және қимыл-қозғалыстарын басқара алмау). Сөйлеу сонымен қатар жеке дыбыстардың дұрыс айтылмауымен толықтырылады, интонацияның дұрыс деңгейде шығара алмауы байқалады. Сонымен қатар, назардың, есте сақтаудың бұзылуымен, жалпылау, талдау және синтездеу қабілетімен, шығармашылық, түпнұсқа және дерексіз ойлау қабілетімен, тәуелсіз тұжырымдармен сипатталады. Көбінесе қабылдау процесі шектеулі, бұл белсенді назардың төмендеуіне байланысты қиындайды. Есту қабілеті зақымдалған балаларда кез-келген психикалық күйзелістен қалыпты дамыған құрдастарына қарағанда тез шаршайды.

Жұмыс тәжірибесі көрсеткендей, құм терапиясын қолдану оң нәтиже береді: балалардың эмоционалды жағдайына оң әсер етеді, дамудағы оң динамика: бейнелі ойлау, тактильді сезімталдық, қол-көзді үйлестіру, кеңістіктегі бағдарлар, сенсомоторлы

қабылдау.

### **Құммен танысуға арналған ойындар мен жаттығулар**

#### **Ойынның аты: «Сәлеметсің бе, құм!»**

Мақсаты: психофизикалық шиеленісті азайту. Ойынның барысы жүргізуші Ертегі атынан әртүрлі жолдармен «құмға Сәлем» сұрайды, яғни құмға қол тигізудің әртүрлі тәсілдері. Бала құмға бір саусақпен, содан кейін екінші қолымен, содан кейін барлық саусақтарымен бір уақытта қол тигізеді; құммен жұдырықшаларды оңай немесе шиеленіспен қысады, содан кейін оны құмсалғышқа баяу Төгеді; құмға бүкіл алақанмен — ішкі, содан кейін артқы жағымен тигізеді; саусақтардың, алақандардың арасына құмды ысқылайды.

#### **Ойынның аты: «Құмдағы өрнектер»**

Мақсаты: қол-көз үйлестіруді дамыту.

Ойын барысы ересек саусақпен, алақанның жиегімен, құмсалғыштың жоғарғы жағындағы щеткамен әр түрлі геометриялық фигураларды, Қарапайым/күрделі өрнектерді (түзу және толқынды жолдар, қоршаулар, баспалдақтар) салады. Бала құмның түбіне бірдей үлгіні салуы керек немесе ересек адамның үлгісін жалғастыруы керек. Нұсқа: ересек адам тақтаға сурет салады, құмға белгілі бір үлгіні салу туралы ауызша нұсқаулық береді.

#### **Ойынның аты: «Құмды жасыру»**

Мақсаты: тактильді сезімталдықты, көрнекі қабылдауды, бейнелі ойлауды, еріктілікті дамыту.

Ойын барысы бала өзіне ұнайтын ойыншықты таңдайды. Ересек адам баладан көзін жұмып, таңдалған ойыншықты құмға жасыруды сұрайды. Ересек адам «көздер ашылады, ойын басталады» десе, бала оларды құмнан табуы керек. Сіз құмды біртіндеп үрлеп, саусақтарыңызбен қазып, щеткаларды қолдана аласыз.

#### **Ойынның аты: «Қазына»**

Мақсаты: визуалды және тактильді қабылдауды дамыту.

Ойын барысы: бала ойыншықтарды алдын-ала тексеріп, сезінеді. Бала бұрылып кетеді, ересек адам ойыншықты құмның астына жасырады, содан кейін бала ересек адамның қандай ойыншықты жасырғанын сезеді.

### **Ойынның аты: «Бірге жасайық!»**

Мақсаты: тактильді сезімталдықты дамыту, релаксация, қызығушылықты арттыру.

Ойынның барысы ересек адам бір қолын құмға батырады, оны құмның астына жылжытады (баланың назарын құм бетінің өзгеруіне аударады), содан кейін әр саусақты мұқият қазып алады. Содан кейін бала да солай жасайды. Осыдан кейін олар бір-бірінің қолдарын қазады (сіз құмға үрлей аласыз, қауырсындарды, таяқшаларды, щеткаларды қолдана аласыз).

### **«Сиқырлы құм» жаттығуы**

Мақсаты: тактильді-кинетикалық сезімталдықты дамыту, эмоционалды шиеленісті жеңілдету.

1. Зигзаг және айналмалы қозғалыстарды (машина, жылан, шана және т.б. сияқты) орындай отырып, алақаныңызды құмның бетіне сырғытыңыз.
2. Алақаныңызды қабырғаға қойып, сол қимылдарды орындаңыз.
3. Алақанның, жұдырықшаның, қолдың түйіршіктерінің іздерімен құм бетіндегі барлық оғаш үлгілерді жасаңыз және алынған үлгілердің қоршаған әлемнің кез-келген нысандарына ұқсастығын табуға тырысыңыз (түймедақ, күн, жаңбыр тамшысы, шөп пышағы, ағаш, кірпі және т.б.).
4. Құмның бетімен оң және сол қолдың әр саусағымен кезектесіп «жүріңіз», содан кейін — бір уақытта екі қолмен (алдымен тек индекс, содан кейін — орташа, содан кейін — сақина, үлкен және соңында — кішкентай саусақтар).
5. Фортепиано немесе компьютер пернетақтасы сияқты саусақтарыңызбен құм бетінде «ойнаңыз». Бұл жағдайда саусақтарыңызбен ғана емес, қолдарыңызбен де қозғалыңыз, жоғары және төмен жұмсақ қозғалыстар жасаңыз. Сезімдерді салыстыру үшін сіз баланы үстелдің бетінде бірдей жаттығуды жасауға шақыра аласыз.
6. Саусақтарды екіге, үшке, төртке, беске топтастырып, құмда жұмбақ із қалдырыңыз.

### **«Құмды жаңбыр» жаттығуы**

Мақсаты: бұлшықет кернеуін реттеу, релаксация; тактильді-моторлы қабылдауды дамыту. Нұсқаулық: бала баяу, содан кейін тез арада жұдырығынан құмсалғышқа, ересек адамның алақанына, алақанына құм себеді.

### **«Ерекше іздер» жаттығуы**

Мақсаты: тактильді сезімталдықты дамыту.

Ойынның барысы ересек адам баланы жануарларға айналдырып, құмда жүгіруге шақырады.

1. «Аюлар келеді» — бала жұдырықтарымен және алақандарымен құмға күшпен басады.
2. «Қояндар секіреді» — бала саусақтарының ұшымен құмның бетіне әр түрлі бағытта қозғалады.
3. «Жыландар жорғалайды» — бала босаңсыған (шиеленісті) саусақтарымен құмның бетін толқынды етеді (әр түрлі бағытта).
4. «Өрмекші қателер жүгіреді «-бала жәндіктердің қозғалысын имитациялай отырып, барлық саусақтарын қозғалтады (сіз қолыңызды құмға толығымен батыра аласыз, қолдарыңызды құмның астында бір — біріңізбен кездестіре аласыз — «қателер сәлем береді»).

### **«Жыландар» жаттығуы**

Мақсаты: эмоционалды шиеленісті жеңілдету; қол қимылдарының үйлесімділігін, ұсақ моторикасын дамыту. Нұсқаулық: Жыланды басынан немесе құйрығынан ұстап, құмның үстінен өткізіңіз. Енді жіпті қалам сияқты алыңыз, жыланның ізімен тегіс жүріңіз. Бала жыланның басын алып, өрнектер жазады: шеңберлер, ілмектер, таяқшалар.

### **«Қол іздері» жаттығуы**

Мақсаты: бірлескен әрекетке үйрету; тактильді-моторлы қабылдауды дамыту. Сәл дымқыл құмның тегіс бетінде ересек адам балаға қолдың іздерін кезекпен жасауды ұсынады: ішкі және сыртқы жағы. Бұл жағдайда қолыңызды құмға аздап басып, сәл ұстау маңызды.

### **«Тышқанға арналған күзендер» жаттығуы**

Бала ересек адаммен бірге кішкентай шұңқырларды — қолдарымен немесе қасықпен қазады. Содан кейін мұғалім ғимаратты ойыншықтың көмегімен ойнайды. Мысалы, мұғалім ойыншық тышқанды қолына алып, оның сықырлауына еліктейді. Содан кейін оның «норушка тышқаны» әр күзенге жасырынып кіріп, баланы оған керемет үйлер жасағаны үшін мақтайды. Үйлерді басқа ойыншықтар үшін де жасауға болады — қояндар, түлкілер, аюлар және т. б.

### **«Мен пісіремін, пісіремін, пісіремін» ойыны**

Бала құмнан түрлі өнімдерді (тоқаштар, пирожныйлар, торттар) «пісіреді». Мұны істеу үшін нәресте әртүрлі қалыптарды қолдана алады, оларға құм құйып, оларды қолымен немесе қасықпен қысады. Пирогтарды қолдарыңызбен «пісіруге» болады, дымқыл құмды бір алақаннан екінші алақанға ауыстыруға болады. Содан кейін бала қонақтарды, қуыршақтарды пирогтармен «емдейді».

### **«Қоршаулар» ойыны**

Бала қолымен қоршауларды шеңбер бойымен мүсіндейді. Мұндай қоршаудың артында сіз Қоянды зұлым сұр қасқырдан жасыра аласыз.

### **«Құмдағы сиқырлы іздер»**

Тәрбиеші мен бала дымқыл құмға қол іздерін қалдырады, содан кейін 6-ы оларды бояйды немесе қиыршық тастармен толықтырады, осылайша көңілді тұмсықтар, балықтар, сегізаяқтар, құстар және т. б.

### **«Анама арналған моншақтар»**

«Не істеу керек? Менің сұлулығым үшін бузаны қайдан алуға болады? Ештеңе, Мен тырысамын, мен оларды тез арада қосамын!» Кішкентай түсті қиыршық тастардың, қабықтардың, бұршақтардың көмегімен бала құмға моншақтарды дәйекті түрде таратады.

### **«Саусақты тап»**

Біз алақанға құрғақ құм жинаймыз және балаларға оның құмсалғышқа және алмастырылған алақанға қалай құйылатынын көрсетеміз. Содан кейін біз балалардан көздерін жұмып, саусақтарына құм себуді сұраймыз. Құм түскен саусақты көрсетуіңізді

сұраймыз

**ҚМ АА** Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі  
© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.